

শুদ্ধ পদ্ধতিত সহজ

নামাজ শিক্ষা

----- ইকামূল হুচেইন

A book on Salat in Islam by Md. Ikramul Hussain, Dist. and Sessions Judge (Retd.), now posted as Member, Foreigners Tribunal No. 1, Goalpara.

First Publish : Safar, 1437 Hijri, December, 2015.

Hadiya : Fee Sabilillah

Published by self. All rights reserved to the writer.

(ক)

ভূমিকা

বিচমিল্লাহিৰ বহমানিৰ বহিম

আলহামদু লিল্লাহি ৱাহদাহু ৱাচ-চালাতু ৱাচ-চালামু আলা মাল্-লা নাবিয়্যা বাঅ'দাহু

আজিৰ পৰা প্ৰায় ১৪৩৬ বছৰৰ আগতে ইচলাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ হয়, কিন্তু অসমীয়া ভাষাত ধৰ্ম সম্বন্ধীয় পুথিৰ অভাৱ পৰিলক্ষিত হোৱা দেখা যায়। যি দুই এখন কিতাপ পোৱা যায়, আটাইবোৰ চহীহ হাদীছৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত নহয়, চহীহ পদ্ধতি অবিহনে চালাত গ্ৰহণযোগ্য নহয়, কাৰণ আমাৰ নবী কৰিম (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্‌ছাল্লাম)য়ে কৈ গৈছে – “চাল্লু কামা বা-আই তুমুনি উচাল্লি” অৰ্থাৎ “নামাজ তেনেকে পঢ়িব লাগে যেনেদৰে ৰচুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্‌ছাল্লাম)য়ে পঢ়িছিল”। যেহেতু আল্লাহ তাআ'লাই আমাক পৃথিবীলৈ পথাইছে আল্লাহৰ উপাসনা বা এবাদত বন্দেগী কৰিবলৈ, সেয়ে আমাৰ এবাদত হ'ব লাগিব ক্ৰটী মুক্ত, যাতে আল্লাহৰ দৰবাৰত গৃহীত হয় আবু আমি জান্নাত-এ-ফিৰদৌচ লাভ কৰিব পাৰো। কাৰণ কিয়ামতৰ দিনা প্ৰথম হিচাপ চালাতৰ হ'ব আবু ইয়াত পাছ কৰিব পাৰিলেই জান্নাত লাভ কৰিম, ইন শ্বা আল্লাহ।

ইমাম আহমদ বিন হাম্বল {(ৰঃ) ১৬৪-২৪১ হিঃ/৭৮১-৮৫৫ খৃঃ} য়ে কৈছিল, তুমি যদি বাগদাদৰ এশটা মহজিদত চালাত আদায় কৰা কোনো এটা মহজিদতে ৰচুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্‌ছাল্লাম ও চাহাবায়ে কিৰাম সকলৰ চালাত দেখা নাপাবা, গতিকে তোমালোকে নিজৰ চালাত আবু পৰিয়াল তথা লগৰীয়া সকলৰ চালাতৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰা, এয়া আছিল আজিৰ পৰা প্ৰায় ১২০০/১২৫০ বছৰৰ আগৰ কথা, বৰ্তমানৰ ফিতনাৰ যুগত অৱস্থা কিমান নিম্নগামী হৈছে, সেয়া সহজে অনুমেয়। আমি আমাৰ চালাত শুদ্ধ পদ্ধতিত পঢ়িবলৈ হলে চালাতৰ বুকন, ৱাজিব, ছন্নত আদি জানিব লাগিব আবু পঢ়াৰ ত্বৰীকা জনাৰ বাবে হাদীছ চাব লাগিব, কাৰণ বৰ্তমানৰ ইমাম সকলে এই বিষয়ে সাধাৰণ মানুহক অবগত কৰা দেখা নাযায়, হয়তো নিজে ভালদৰে নজনা বাবে অথবা বাপ-দাদাৰ দিনৰ পৰা চলি অহা পদ্ধতিক সলনি কৰিবলৈ ভয় কৰি। এনে অৱস্থাত আমি সকলো আহকাম আৰকান মানি চালাত আদায় নকৰিলে আল্লাহৰ দৰবাৰত গৃহীত হ'ব নে নহয়, সেয়া এক চিন্তনীয় বিষয়। শুদ্ধ পদ্ধতিত চালাত আদায় কৰিবলৈ হলে আমি চালাতৰ ফৰজ, ৱাজিব, ছন্নত আদি ভালদৰে জনা দৰকাৰ। যেহেতু কোৰআন মজিদৰ প্ৰথম নাযিল হোৱা আয়াতৰ জৰিয়তে শিক্ষা লবলৈ কৈছে, গতিকে প্ৰত্যেক জ্ঞান থকা মুছলমানে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰাটো ফৰজ, তেনে স্থলত আমি কিয়ামতৰ দিনা কেনেকৈ আল্লাহৰ ওচৰত চালাতৰ শুদ্ধ পদ্ধতিৰ বিষয়ে জনা নাছিলো বুলি কম? আমাৰ সহজ সৰল মুছলমান লোক খিনিয়ে ধৰ্মীয় সকলো বিষয়তে নিজৰ মহল্লাৰ ইমামৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰে, অথচ ইমামে ৰচুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্‌ছাল্লামে পঢ়া চালাতৰ ত্বৰীকাৰ বিষয়ে অবগত নকৰে। এই লোক সকলে যাতে সহজতে ৰচুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্‌ছাল্লামৰ চালাতৰ পদ্ধতিৰ বিষয়ে জানি লৈ আমল কৰিব পাৰে, সেই উদ্দেশ্য আগত ৰাখিয়ে এই ক্ষুদ্ৰ পুথি

খনিৰ জৰিয়তে মানুহক সহজ ভাবে চালাতৰ পদ্ধতিৰ বিষয়ে জনোৱাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে, যাতে মানুহে দৈনিক পাঁচ
ৱক্তৰ চালাত নীতি নিয়ম মতে ফৰজ, ৱাজিব, ছন্নত মানি আদায় কৰি জানাতলৈ যোৱা ৰাস্তা তৈয়াৰ কৰিব পাৰে ।

শেষত মহান আল্লাহৰ ওচৰত শুকৰীয়া আদায় কৰিছো আৰু প্ৰাৰ্থনা কৰিছো যে সকলো ধৰণৰ অনিচ্ছাকৃত ভুল
দ্ৰুটি মাফ কৰি এই ক্ষুদ্ৰ প্ৰয়াসক কবুল কৰে, আৰু কৰুণা ভিক্ষা কৰিছো যাতে কিতাপ খনি পৰকালত তাৰ আজৰ বা
প্ৰতিদান বহুগুণ কৰি প্ৰদান কৰে, আমিন ।

ইক্ৰামূল হচেইন

(অবসৰপ্ৰাপ্ত জিলা ন্যায়াধীশ)

সদস্য, বিদেশী ন্যায়াধিকৰণ নং – ১

গোৱালপাৰা

সূচীপত্ৰ

১) চালাতৰ ফজীলত	১
২) চালাতৰ সময়	২
৩) চালাতৰ নিয়ম	৪
৪) ৰিতিৰ চালাত	৭
৫) জুম্মাৰ চালাত	৯
৬) ঈদৰ চালাত	১০
৭) চফৰৰ চালাত	১১
৮) জানাজাৰ চালাত	১২
৯) অন্যান্য চালাত	১৩
১০) চালাতৰ বুকুন, ৰাজিব, চূন্নত আদি	১৫
১১) চহু চিজদা	১৭

চালাতৰ ফজীলত

পবিত্ৰ কোৰআন আৰু চহীহ হাদীছত চালাতৰ ফজীলতৰ বিষয়ে অনেক বৰ্ণনা আছে, যাৰ মাধ্যমত আল্লাহৰ বান্দাই চালাতৰ প্ৰতি মনোযোগ দিব পাৰে আৰু শুদ্ধ তথা একাগ্ৰতাৰ সতে একনিষ্ঠভাবে চালাত আদায় কৰিব পাৰে। চালাতৰ ফজীলত সম্বন্ধে অনেক মিছা ও বানোৱাতী কাহিনীৰ প্ৰচলন আছে, আমি সেই বোৰলৈ মন কাণ নিদি চালাতৰ ফজীলত সম্পৰ্কত কোৰআন ও ছুনতৰ ওপৰত আমল কৰা জৰুৰী। কোৰআন মজিদৰ ছুৰা “আনকাবূত”ৰ ৪৫ নং আয়াতত আল্লাহে এনেদৰে কৈছে – “(হে নবী) ৰহীৰ জৰিয়তে তোমাৰ প্ৰতি অবতীৰ্ণ পুথি খন পাঠ কৰা আৰু চালাত প্ৰতিষ্ঠা কৰা, নিশ্চয় চালাতে অশ্লীল আৰু গৰ্হিত কাম প্ৰতিৰোধ কৰে আৰু তাতেকৈ শ্ৰেষ্ঠ আল্লাহৰ স্মৰণ”। ছুৰা “হূদ”ৰ ১১৪ নং আয়াতত কৈছে – “দিনৰ দুয়ো প্ৰহৰত আৰু ৰাতিৰ আগভাগত চালাত প্ৰতিষ্ঠা কৰা, সং কৰ্মই অসং কৰ্ম দূৰ কৰে, মূলতঃ আল্লাহক স্মৰণ কৰোতা সকলৰ বাবে ই এটা স্মাৰক”। আবু হুৰাইৰা (ৰাঃ)দ্বাৰা বৰ্ণিত বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে কৈছে – পাঁচ ৰক্ত চালাত হ’ল, এক জুম্মাৰ পৰা পৰবৰ্তী জুম্মালৈ, এক ৰমজানৰ পৰা পিছৰ ৰমজানৰ মাজৰ সময় চোৱাত হোৱা গুনাহৰ কাফফাৰা স্বৰূপ যদিহে কবিৰা গুনাহৰ পৰা মুক্ত থাকে (চহীহ মুছলিম হা/৫৭৪, ১/১২২ পৃঃ ‘পবিত্ৰতা’ অধ্যায়, অনুচ্ছেদ – ৫)। আবু হুৰাইৰা (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত আন এক হাদীছ – বাছুলুলাহ বাছুলুলাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে সুধিছিল – তোমালোকৰ ঘৰৰ ওচৰত থকা নদীত দৈনিক পাঁচবাৰ গোছল কৰিলে শৰীৰত ময়লা থাকিবনে ? তেওঁলোকে উত্তৰ দিছিল – নাথাকে, তেতিয়া নবী (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে কৈছিল – পাঁচ ৰক্ত চালাতৰ তুলনাও অনুৰূপ, ইয়াৰ দ্বাৰা আল্লাহে গুনাহ সমূহ দূৰ কৰে (মুত্তাফাৰু আলাইহ, বুখাৰী হা/৫২৮, ১/৭৬ পৃঃ)। উৰুবা ইবনু আমিৰ (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত তেখেতে বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে কোৱা শুনিছিল – “তোমালোকৰ প্ৰভু অত্যন্ত আনন্দিত হয় সেই ভেৰা ৰখীয়াৰ প্ৰতি,তেওঁ যেতিয়া পাহাৰৰ ওপৰত আজান দি চালাত আদায় কৰে। মহান আল্লাহে ফিৰিস্তা সকলক কয় –তোমালোকে দেখিছা নে, মোৰ বান্দাই মোক ভয় কৰি আজান দি চালাত আদায় কৰিছে, মই তাক মাফ কৰি দিছো আৰু সি জানাতত প্ৰবেশ কৰিব (আবু দাউদ হা/১২০৩, পৃঃ ১/১৭০, নাচাই হা/৬৬৬, মিচকাত হা/৬৬৫, পৃঃ ৬৫)। আবু ক্বাতাদা (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত, বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম) য়ে কৈছে – আল্লাহ তাআলাই ঘোষণা কৰিছে যে “নিশ্চয় মই আপোনাৰ উম্মতৰ ওপৰত পাঁচৰক্ত চালাত ফৰজ কৰিছো আৰু অংগীকাৰ কৰিছো যে যি ব্যক্তিয়ে সময়মতে উক্ত পাঁচ ৰক্ত চালাত আদায় কৰি কিয়ামতৰ দিনা উপস্থিত হব, মই তেওঁক জানাতত প্ৰবেশ কৰাম আৰু যি ব্যক্তিয়ে ইয়াৰ সংৰক্ষণ নকৰে তাৰ ওচৰত মোৰ কোনো অংগীকাৰ নাই” (ছহীহ আবু দাউদ হা/৪৩০, চনদ ‘হাচান’ চালাত অধ্যায়, ৰক্ত হেফাজত কৰা অনুচ্ছেদ)

চালাত পৰিত্যাগকাৰীৰ বাবে আছে – কঠোৰ শাস্তি। আল্লাহ তাআলাই ছুৰা “তৌবা”ৰ ১১ নং আয়াতত কৈছে – “তেওঁলোকে যদি তৌবা কৰে, চালাত কায়ম কৰে আৰু জাকাত আদায় দিয়ে তেন্তে তেওঁলোক তোমালোকৰ দ্বীনী ভাই”। ছুৰা “মুদ্দাচ্চিৰ” ৪১-৪৩ নং আয়াতত কৈছে – “অপৰাধী সকলক সোধা হব, তোমালোকক কিহৰ কাৰণে ‘চাক্বাৰ’ নামৰ জহন্নামত নিক্ষেপ কৰা হৈছে ? তেওঁলোকে কব –আমি চালাত আদায় কৰা নাছিলো”।

ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)য়ে কৈছে – যি ব্যক্তিয়ে মুচলিম হিচাপে আল্লাহৰ সতে সাক্ষাত কৰি আনন্দিত হব বিচাৰে, তেওঁ পাঁচ ৰক্তৰ চালাত যথাযথ ভাবে আদায় কৰা জৰুৰী, য’তেই আজান দিয়ক (ছহীহ মুছলিম হা/১৫২০, ১/২৩২ পৃঃ) | কোনো এক ব্যক্তিৰ সতে মুশ্বৰিক বা অবিশ্বাসী লোকৰ পাৰ্থক্য হ’ল চালাত পৰিত্যাগ কৰা (ছহীহ মুছলিম হা/২৫৬-২৫৭, ১/৬১ পৃঃ) | আব্দুল্লাহ ইবনু চাক্কীৰ উকায়েলি (ৰাঃ) য়ে কৈছে ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)ৰ চাহাবী সকলে চালাত ব্যতীত আন আমল সমূহৰ ভিতৰত কোনো এক আমল এৰি দিয়াক কুফুৰী বুলি কোৱা নাছিল (তিৰমিজী হা/২৬২২, ২/৯০ পৃঃ, ঈমান অধ্যায় চালাত পৰিত্যাগ কৰা অনুচ্ছেদ) | আব্দুল্লাহ ইবনু বুৰায়দা (ৰাঃ) য়ে তেখেতৰ পিতাকৰ পৰা বৰ্ণনা কৰিছে, ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)য়ে কৈছে – আমাৰ আৰু তেওঁলোকৰ (অবিশ্বাসী, মুশ্বৰিক আৰু মুনাফিক) মাজত যি অংগীকাৰ, সেয়া হ’ল চালাত, গতিকে যি ব্যক্তিয়ে চালাত এৰি দিব তেওঁ কুফুৰী কৰা হব (তিৰমিজী হা/২৬২১) | ইয়াৰ পৰা দেখা যায় যি ব্যক্তিয়ে চালাত ত্যাগ কৰে তেওঁ নিঃসন্দেহে কুফুৰী কৰা হয়, অলসতা বা অবহেলাত চালাত আদায় নকৰিলে জহন্নামত যাব লাগিব আৰু শাস্তি ভোগ কৰাৰ পিছত আল্লাহৰ দয়াত কলিমা ত্বৈয়বৰ বৰকতত মুক্তি পাই জন্নতত প্ৰবেশ কৰিব (ইবনু মাজাহ হা/৬০, পৃঃ ৭, চনদ ছহীহ) | কিন্তু ইচ্ছাকৃত ভাবে চালাত এৰি দিলে বা অস্বীকাৰ কৰিলে, ইছলামৰ পৰা বাহিৰ হৈ যাব আৰু জহন্নামত চিৰস্থায়ী ভাবে থাকিব লাগিব (শেখ আলবানী, হুকমু তাৰিকিছ চালাহ, পৃঃ ৬) |

চালাতৰ সময়

আল্লাহ তাআলাই মুমিন সকলক নিৰ্দিষ্ট সময়ত চালাত আদায় কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিছে (চুৰা ‘নিছা’ আয়াত ১০৩) | ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম) আৰু চাহাবায়ে কিৰাম সকলে নিৰ্দিষ্ট সময়ত চালাত আদায় কৰিছিল | নিৰ্দিষ্ট সময়ত অর্থাৎ আৱল ৰক্তত চালাত আদায় কৰাৰ গুৰুত্ব অনেক বেচি | উম্মু ফাৰৱা (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত, ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)ক সোধা হৈছিল – আমল সমূহৰ ভিতৰত কোন আমল সৰ্বাধিক উত্তম ? উত্তৰত কৈছিল – আৱল ৰক্তত চালাত আদায় কৰা (ছহীহ আবু দাউদ হা/৪২৬, ১/৬১ পৃঃ, তিৰমিজী হা/১৭০, ১/৪২ পৃঃ চনদ ছহীহ) | দেখা যায়, আৱল ৰক্তত চালাত আদায়ৰ গুৰুত্ব জামাতৰ সতে আদায় কৰাতকৈ বেচি |

ক) ফজৰৰ চালাতৰ সময় :- চুবহু ছাদিকৰ পিছতে ফজৰৰ ৰক্ত আৰম্ভ হয় আৰু সূৰ্য্যোদয়ৰ আগলৈকে থাকে, গতিকে সমস্যা জনিত কাৰণত সূৰ্য্যোদয়ৰ পূৰ্বে ফজৰৰ চালাত আদায় কৰিব পাৰি | আৱল ৰক্তত চালাত আদায় কৰা উত্তম বাবে ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)য়ে খুব পুৱাতে উঠি ফজৰৰ চালাত আদায় কৰিছিল | পূব আকাশ মুকলি হলেহে ফজৰৰ চালাতৰ সময় আৰম্ভ হোৱা বিষয়ে কোনো দলীল নাই | ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)য়ে ফজৰৰ চালাত আদায় কৰা সময় সম্বন্ধে নিম্ন হদীছত পোৱা যায় :

আয়েছা (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত, ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)য়ে ফজৰৰ চালাত আদায় কৰাৰ পিছত মহিলা সকলে চাদৰ মেৰিয়াই ঘৰলৈ ঘূৰি গৈছিল, কিন্তু অন্ধকাৰৰ কাৰণে তেওঁলোকক চিনিব পৰা নগৈছিল (মুত্তাফাক

আলাইহি, ছহীহ বুখাৰী হা/৮৬৭, ১/১২০ পৃঃ) | আন এক হদীছত আছে (ৰাঃ) যে বৰ্ণনা কৰিছে, মুমিন মহিলা সকল চাদৰেৰে আবৃত হৈ বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)ৰ সতে ফজৰৰ চালাতত উপস্থিত হৈছিল আৰু চালাত শেষ হোৱাৰ পিছত ঘৰলৈ ঘূৰি গৈছিল, কিন্তু অন্ধকাৰৰ বাবে তেওঁলোকক কোনেও চিনি পোৱা নাছিল (ছহীহ বুখাৰী হা/৫৭৮, ১/৮২ পৃঃ) | আন এক বৰ্ণনাত কৈছে – বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে ফজৰৰ চালাত এনে সময়ত পঢ়িছিল যেতিয়া ওচৰত বহা লোকক চিনিব পৰা নগৈছিল আৰু ৬০ ৰ পৰা ১০০ আয়াত তিলাৱত কৰিছিল (ছহীহ বুখাৰী হা/৫৪১, ১/৭৭ পৃঃ) | গতিকে ইয়াৰ পৰা দেখা যায় যে বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)ৰ সময়ত ফজৰৰ চালাত অন্ধকাৰত আৰম্ভ হৈছিল আৰু অন্ধকাৰ থকা অৱস্থাতে শেষ হৈছিল, যাৰ বাবে জামাতত চালাত আদায় কৰা মহিলা সকলক চালাত শেষ হোৱাৰ পিছত ঘৰলৈ ঘূৰি যাওঁতে কোনেও চিনি পোৱা নাছিল |

খ) জোহৰৰ চালাতৰ সময় :- সূৰ্য্য পশ্চিম আকাশৰ পিনে ঢাল খোৱাৰ লগে লগে জোহৰৰ চালাতৰ সময় আৰম্ভ হয় আৰু কোনো বস্তুৰ ছাঁ তাৰ সমপৰিমাণ হলে শেষ হয় | এই সংক্ৰান্তে আব্দুল্লাহ ইবনু আমৰ (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে কৈছে জোহৰৰ চালাতৰ সময় হ'ল – সূৰ্য্য ঢাল খোৱাৰ পৰা কোনো ব্যক্তিৰ ছাঁ তাৰ সমপৰিমাণ হোৱা পৰ্য্যন্ত অৰ্থাৎ আচৰৰ সময় হোৱা লৈকে (ছহীহ মুছলিম হা/১৪১৯, পৃঃ ১/২২৩, মিছকাত হা/৫৮১) | আৱল ৱক্তত চালাত আদায় কৰা জবুৰী যদিও গ্ৰীষ্ম কালত জোহৰৰ চালাত কিছু পলম কৰি আদায় কৰিব পাৰি | আৰু চাইদ (ৰাঃ) কৈছে – বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে কৈছে, তোমালোকে জোহৰক ঠাণ্ডা কৰা, কাৰণ গৰমৰ প্ৰকোপ জাহান্নামৰ তাপ (ছহীহ বুখাৰী হা/৫৩৮, পৃঃ ১/৭৬) |

গ) আচৰৰ চালাতৰ সময় :- কোনো বস্তুৰ ছাঁ যেতিয়া সেই বস্তুৰ সম পৰিমাণ হব তেতিয়া আচৰৰ চালাতৰ সময় আৰম্ভ হব আৰু যেতিয়া ছাঁ দ্বিগুণ হব তেতিয়া শেষ হব, অবশ্যে কোনো সমস্যাজনিত কাৰণত সূৰ্য্যাস্তৰ আগলৈকে পঢ়িব পাৰি | আনচ (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত, বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে আচৰৰ চালাত পঢ়াইছিল সূৰ্য্য যেতিয়া উজ্জ্বল অৱস্থাত ওপৰত আছিল, তাৰ পিছত কোনো লোকে মদিনাৰ পৰা চাৰি মাইল বা সম-দূৰত্বত অৱস্থিত স্থানৰ পৰা ঘূৰি আহিব পাৰিছিল (মুত্তাফাৰু আলাইহি, বুখাৰী হা/৫৫০, পৃঃ ১/৭৮) |

ঘ) মগৰিবৰ চালাতৰ সময় :- সূৰ্য্য অস্ত যোৱাৰ লগে লগে মগৰিবৰ চালাতৰ সময় আৰম্ভ হয় আৰু পশ্চিম আকাশত সূৰ্য্যৰ ৰঙচুৱা আবৰণ নাইকীয়া হোৱাৰ লগে লগে শেষ হয় (ছহীহ মুছলিম হা/১৪১৯, পৃঃ ১/২২৩, মিছকাত হা/৫৮১) |

ঙ) ইশ্বাৰ চালাতৰ সময় :- মগৰীবৰ চালাতৰ সময় শেষ হোৱাৰ পিছতে ইশ্বাৰ চালাতৰ সময় আৰম্ভ হয় আৰু মাজ নিশা পৰ্য্যন্ত থাকে | সমস্যা জনিত কাৰণত ফজৰৰ আগলৈকে পঢ়িব পাৰি, বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে ইশ্বাৰ চালাত পলমকৈ পঢ়াতো উত্তম হিচাপে বিবেচনা কৰিছিল |

ইবনু আব্বাচ (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত ৰাছুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে কৈছে, জিব্ৰাইল (আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে কা'বৰ কাষত দুবাৰ ইমামতি কৰিছিল, এবাৰ জোহৰ পঢ়ালে সূৰ্য্য ঢাল খোৱাৰ লগে লগে, আচৰ পঢ়াইছিল যেতিয়া প্ৰত্যেক বস্ত্ৰৰ ছাঁ তাৰ এগুণ হৈছিল, মগৰীৰ পঢ়াইছিল ৰোজাদাৰে ইফতাৰ কৰা সময়ত, ইশ্বা পঢ়াইছিল সূৰ্য্য মাৰ যোৱাৰ পিছৰ ৰঙচুৱা আবৰণ নাইকীয়া হোৱাৰ পিছত আৰু ফজৰ পঢ়াইছিল ৰোজাদাৰে খাদ্য খোৱা হাৰাম হোৱা সময়ত অৰ্থাৎ চেহৰীৰ সময়ৰ পিছতে | পিছদিনাখন জোহৰ পঢ়াইছিল যেতিয়া প্ৰত্যেক বস্ত্ৰৰ ছাঁ এগুণ হৈছিল, আচৰ পঢ়াইছিল যেতিয়া প্ৰত্যেক বস্ত্ৰৰ ছাঁ দুগুণ হৈছিল, মগৰীৰ পঢ়াইছিল ৰোজা ৰখা ব্যক্তিয়ে ইফতাৰ কৰা সময়ত, ইশ্বা পঢ়াইছিল নিশা এক-তৃতীয়াংশ পূৰ্ণ হোৱা সময়ত আৰু ফজৰ পঢ়াইছিল আকাশ মুকলি হোৱা সময়ত | তাৰ পিছত তেখেতে মোক লক্ষ্য কৰি কৈছিল – হে মোহাম্মাদ (ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম), এয়া আপোনাৰ পূৰ্বৰ নবী সকলৰ সময়, এই দুই সময়ৰ মাজৰ খিনিয়ে চালাতৰ সময় (ছহীহ আবু দাউদ হা/৩৯৩, পৃঃ ১/৫৬, চালাত অধ্যায় – ২, ছহীহ তিৰমিজী হা/১৪৯, পৃঃ ১/৩৮) |

উপৰোক্ত হদীছৰ পৰা দেখা যায় যে জিব্ৰাইল (আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)য়ে পাঁচ ৰক্ত চালাতত ইমামতি কৰি ৰাছুলুল্লাহ (ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম)ক প্ৰতি ৰক্ত চালাতৰ আৱল আৰু আখেৰী সময়ৰ বিষয়ে জনাই দিছে | আৱল ৰক্তত চালাত আদায় কৰাৰ গুৰুত্ব অধিক, আনকি জামাতত চালাত আদায় কৰাতকৈয়ো অধিক প্ৰাধান্য দিয়া হৈছে (ছহীহ মুছলিম হা/১৪৯৭, পৃঃ ১/২৩০) |

চালাতৰ নিয়ম

(১) তকবীৰে তহৰিমা :- চালাত আৰম্ভ হয় তকবীৰে তহৰিমাৰ দ্বাৰা, গতিকে অজু কৰাৰ পিছত মনে মনে চালাত আদায় কৰাৰ সংকল্প কৰি কিবলাৰ ফালে মুখ কৰি থিয় হৈ ‘আল্লাহু আকবৰ’ বুলি ‘তকবীৰে তহৰিমা’ সহ দুই হাত কাণ অথবা কান্ধৰ সমানলৈ দাঙি বুকুৰ ওপৰত বান্ধিব লাগে (বুখাৰী হা/৬৬৬৭, পৃঃ ২/৯৮৬; মুছলিম হা/৯১২, পৃঃ ১/১৭০) | এনেদৰে হাত দাঙোতে আঙুলি জাপ খাই থাকিব লাগে আৰু হাতৰ তলুৱা কিবলাৰ দিশত হব লাগে আৰু হাত বান্ধোতে বাওঁ হাতৰ ওপৰত সোঁ হাত থব লাগে সবু গাঁঠি পৰ্য্যন্ত বা বাওঁহাতৰ কিলাকুটিত সোঁহাতেৰে ধৰি বাওঁহাতৰ ওপৰত সোঁহাত বুকুৰ ওপৰত থব লাগে (ছহীহ বুখাৰী হা/৭৪০, পৃঃ ১/১০২,) | জামাতত চালাত আদায় কৰোতে শাৰীত থিয় হৈ ইজনৰ ভৰি সিজনৰ ভৰিৰ লগত, সবু গাঁঠিৰ লগত সবু গাঁঠি আৰু কান্ধৰ লগত কান্ধ মিলাই থিয় হব লাগে (আবু দাউদ হা/৬৬৬, ১ম খণ্ড পৃঃ ৯৭, চনদ ছহীহ) | এনেদৰে থিয় হৈ দৃষ্টি চিজদাৰ স্থানত ৰাখি ছানা পাঠ কৰিব লাগে, অৰ্থাৎ “আল্লাহুম্মা বা-ইদ বায়নি ৰবায়না খাতা ইয়া ইয়া, কামা বা’আদ তা বায়নাল মাশ্বৰিকী ৱাল মাগৰিব, আল্লাহুম্মা নাকফিনী মিনাল খাতা ইয়া কামা য়ুনাকফাচ চাওবুল আব ইয়ায়ু মিনাদ দানাছি, আল্লাহুম্মাগ চিল খাতা ইয়া ইয়া বিল মা-য়ি ৱাচ-চালজি ৱাল বাৱাদি” বা “চুবহানাকা আল্লাহুম্মা ৱ বিহামদিকা ৱতাবাৰা কাচমুকা ৱতা আ’লা জাদ-দুকা ৱা লা ইলাহা গায়বুকা” পঢ়িব লাগে |

(২) চুৰা ফাতিহা পাঠ :- ছানা পঢ়াৰ পিছত “আউজু বিল্লাহি মিনাচ শ্বায়ত্বানিৰ ৰাজিম মিন হামযিহী, ৰ-নাফখিহী ৰ-নাফচিহী” (আবু দাউদ হা/৭৭৫, পৃঃ ১/১১৩) ও “বিচমিল্লাহিৰ ৰহমানিৰ ৰহিম্” সহ চুৰা ফাতিহা পাঠ কৰিব লাগে (ছহীহ বুখাৰী হা/৭৫৬, পৃঃ ১/১০৪) | জেহৰী চালাতত ছানা ও আউজু বিল্লাহ্, বিচমিল্লাহ মনে মনে পঢ়িব (বুখাৰী হা/৭৪৩, পৃঃ ১/১০৩) কিন্তু ফাতিহা শেষ হলে ‘আমিন’ উচ্চস্বৰত কব (বুখাৰী হা/৭৮০, ১ম খণ্ড পৃঃ ১০৭) | পিছৰ ৰাকাত সমূহত কেবল বিচমিল্লাহ কব |

(৩) ক্ৰিৰাত পাঠ :- ফাতিহাৰ পিছত ইমামে বা মুছল্লী অকলে হলে কোৰআনৰ অন্য চুৰা বা কিছূ আয়াত পাঠ কৰিব | জেহৰী চালাতত মুত্তাদীয়ে ইমামৰ লগত চুৰা ফাতিহা পঢ়িব কিন্তু তাৰ পিছত ইমামে পঢ়া চুৰা বা আয়াত সমূহ শুনি থাকিব (বুখাৰী হা/৭৫৬, পৃঃ ১/১০৪) | জেহৰ আৰু আচৰৰ চালাতত ইমাম ও মুত্তাদী উভয়ে প্ৰথম দুই ৰাকাতত চুৰা ফাতিহা সহ অন্য চুৰা পঢ়িব (ইবনু মাজাহ হা/৮৪৩, পৃঃ ৬১, চনদ ছহীহ) আৰু শেষৰ দুই ৰাকাতত কেবল চুৰা ফাতিহা পঢ়িব (বুখাৰী হা/৭৭৬, পৃঃ ১/১০৭) |

(৪) বুকু :- ক্ৰিৰাত শেষ হোৱাৰ পিছত ‘আল্লাহ্ আকবৰ’ কৈ দুই হাত কাণ বা কান্ধ পৰ্য্যন্ত দাঙি ‘ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ (দুই হাত কাণ বা কান্ধ পৰ্য্যন্ত উত্তোলন কৰাকে ‘ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ বুলি কোৱা হয়) কৰি বুকুলৈ যাব লাগে (ছহীহ বুখাৰী হা/৭৩৫ ১ম খণ্ড পৃঃ ১০২) | বুকুত গৈ আঁঠুৰ ওপৰত দুই হাত ভৰ দি পিঠি ও মূৰ সমান্তৰালকৈ চিধা কৰি ৰাখি (মুছলিম হা/১১৩৮, বুখাৰী হা/৮২৮) বুকুৰ দোৱা (চুবহানা ৰাৰিৰ য়াল আজিম – কমপক্ষে ৩বাৰ) পঢ়িব লাগে (বুখাৰী হা/৭৯৪ ও ৮১৭) |

(৫) ক্ৰুওমা :- বুকুৰ পৰা চিধা হৈ সুস্থিৰ ভাবে থিয় হব লাগে, এই সময়ত দুই হাত ক্ৰিৰা মুখী কৰি কাণ বা কান্ধ পৰ্য্যন্ত দাঙিব লাগে অৰ্থাৎ ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন কৰিব লাগে (ছহীহ বুখাৰী হা/৭৩৫, ১ম খণ্ড পৃঃ ১০২) আৰু ইমাম ও মুত্তাদীয়ে “চামি আল্লাহ্ লিমান হামিদা” কব (বুখাৰী হা/৭৯৫) | তাৰ পিছতে ক্ৰুওমাৰ দোৱা “ৰাৰ্বানা লাকাল হামদ” বা “ৰাৰ্বানা ৰ-লাকাল হামদু হামদান কাছীৰান ত্বাইয়েবাম মুবা-ৰাকান ফিহী” বুলি কৈ (বুখাৰী হা/৭৯৯) দুই হাত স্বাভাবিক ভাবে নমাই দিব (বুখাৰী হা/৮২৮, পৃঃ ১/১১৪) |

(৬) চিজদা :- ক্ৰুওমাৰ দোৱা পঢ়াৰ পিছত ‘আল্লাহ্ আকবৰ’ বুলি কৈ চিজদালৈ যাব লাগে, চিজদাত যাওঁতে প্ৰথমে দুই হাত মাটিত দিয়াৰ পিছত দুই আঁঠু মাটিত থৈ কপাল ও নাক মাটিত লগাই চিজদাৰ দোৱা (চুবহানা ৰাৰিৰ য়াল আঅ’লা – কমপক্ষে ৩বাৰ) পঢ়িব লাগে (আবু দাউদ হা/৮৪০, পৃঃ ১/১২২, নাচাই হা/১০৯১, পৃঃ ১/১২৩) | এই সময়ত দুয়োখন হাত ক্ৰিৰা মুখী কৰি মূৰৰ দুইকাষে কান্ধৰ সমানে মাটিত ৰাখিব, হাতৰ আঙুলি জপাই ৰাখিব (বুলুগুল মাৰাম হা/২৯৭, চনদ ছহীহ) | হাতৰ সবু গাঁঠি অৰ্থাৎ কজিৰ পৰা হাত উঠাই ৰাখিব লাগে আৰু কাষলতি ফাঁক কৰি থব লাগে (বুখাৰী হা/৮০৭), আঁঠু বা মাটিত ভৰ দিব নালাগে, চিজদা দীঘল হব আৰু পিঠি চিধা ৰাখিব লাগে যাতে তলেদি এটা ছাগলী পোৱালী পাৰ হৈ যাব পাৰে (মুছলিম হা/১১৩৫, আবু দাউদ হা/৮৯৮), দুই ভৰি থিয় কৰি একেলগে লগাই ৰাখিব আৰু

আঙুলি বোৰ কিবলা মুখী কৰি ৰাখিব (বুখাৰী হা/৮২৮, পৃঃ ১/১১৪) | চিজদাৰ পৰা উঠি বাওঁ ভৰিৰ পতাৰ ওপৰত প্ৰশান্তিৰে বহিব লাগে, সোঁ ভৰিৰ পতা থিয় কৰি ৰাখিব লাগে আৰু এই দোৱা পঢ়িব লাগে “আল্লাহুমাগ ফিৰ লি ৱাৰ হাম নি ৱাজ বুৰনি ৱাহ দিনী ৱআ’ ফিনি ৱাৰ যুকনী” (তিৰমিজী হা/২৮৪, পৃঃ ১/৬৩, আবু দাউদ হা/৮৫০, পৃঃ ১/১২৩) | তাৰ পিছত ‘আল্লাহু আকবৰ’ কৈ দ্বিতীয় চিজদাত যাব আৰু আগৰ দৰে চিজদাৰ দোৱা পঢ়িব | তাৰ পিছত লাহেকৈ উঠি শান্তভাবে ক্ষণেক সময় বহি হাতত ভৰ দি দ্বিতীয় ৰাকাতৰ বাবে থিয় হব (বুখাৰী হা/৮২৩, পৃঃ ১/১১৩) | দ্বিতীয় ও তৃতীয় ৰাকাতৰ বাবে থিয় হোৱাৰ আগতে চিজদাৰ পৰা উঠি ক্ষণেক সময় স্থিৰ হৈ বহিব লাগে, তাৰ পিছত দুই হাতত ভৰ দি থিয় হব লাগে, ইয়াক ‘জলচায়ে ইচতিবাহাত্’ বা ‘স্বস্তিৰ বৈঠক’ বুলি কোৱা হয় | দ্বিতীয় ৰাকাতৰ বাবে থিয় হোৱাৰ পিছত ‘বিচমিল্লাহ্’ সহ চুৰা ফাতিহা পঢ়িব, শেষ হলে উচ্চ স্বৰে ‘আমিন’ কব আৰু কোৰআনৰ চুৰা বা আয়াত পাঠ কৰিব | পাঠ কৰা হলে প্ৰথম ৰাকাতৰ দৰে ‘ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ কৰি বুকুলৈ যাব, বুকুৰ দোৱা পঢ়িব, বুকুৰ পৰা শান্তিৰে উঠি প্ৰথম ৰাকাতৰ দৰে দোৱা পঢ়িব ও “ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ কৰিব ও চিজদালৈ যাব |

(৭) বৈঠক :- চিজদাৰ পৰা উঠি দুই ৰাকাত শেষ হোৱা বাবে বহিব, এই বৈঠক যদি প্ৰথম বৈঠক হয় অৰ্থাৎ তিনি ৰাকাত (মগৰিবৰ) বা চাৰি ৰাকাত (জোহৰ, আচৰ বা ইশ্বা) চালাতৰ বৈঠক হয়, তেন্তে সোঁ ভৰিৰ পতা থিয় কৰি থৈ বাওঁ ভৰিৰ পতাৰ ওপৰত বহিব, আত্মহিয়াতু পঢ়িব (মুছলিম হা/ ১১৩৮) আৰু মাটিৰ ওপৰত দুই হাতেৰে ভৰ দি তৃতীয় ৰাকাতৰ বাবে থিয় হব (বুখাৰী হা/৮২৩) | এনেদৰে থিয় হৈ “ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ কৰি অৰ্থাৎ কাণ বা কান্ধৰ সমান কৈ দুই হাত দাঙি বুকুৰ ওপৰত বান্ধিব আৰু ‘বিচমিল্লাহ্’ পঢ়ি চুৰা ফাতিহা মনে মনে পঢ়িব আৰু ‘আমিন’ মনে মনে কব | তাৰ পিছত পুনৰ “ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ কৰি বুকুলৈ যাব আৰু আগতে বৰ্ণনা কৰা দৰে বুকু চিজদা কৰি তৃতীয় ৰাকাত শেষ কৰি তিনি ৰাকাতৰ চালাত হলে বহিব আৰু চাৰি ৰাকাতৰ হলে চতুৰ্থ ৰাকাতৰ বাবে থিয় হব | চতুৰ্থ ৰাকাতৰ চালাতত থিয় হৈ ‘বিচমিল্লাহ্’ পঢ়ি চুৰা ফাতিহা মনে মনে পঢ়িব আৰু ‘আমিন’ মনে মনে কৈ আগতে বৰ্ণনা কৰা দৰে “ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ কৰি বুকুত যাব, বুকুৰ দোৱা পঢ়িব, ধীৰে সুস্থিৰে দোৱা পঢ়ি বুকুৰ পৰা উঠি “ৰাফউ’ল ইয়াদায়েন’ কৰিব আৰু চিজদাত যাব আগতে বৰ্ণনা কৰা দৰে | দুবাৰ চিজদা দিয়াৰ পিছত শেষ বৈঠকত বহিব | বুকু ও চিজদাত কোৰআনৰ দোৱা কেতিয়াও পঢ়িব নালাগে | শেষ বৈঠকত বহোতে সোঁ ভৰিৰ পতা থিয় কৰি থব লাগে, বাওঁ ভৰিৰ পতা সোঁ ভৰিৰ তলেদি পাৰ কৰি নিতম্বৰ ওপৰত বহিব লাগে | বাওঁ হাতৰ আঙুলি জপাই কিবলা মুখী কৰি বাওঁ আঁঠুৰ ওপৰত থব লাগে আৰু সোঁ হাত সোঁ উৰুৰ ওপৰত ৰাখি তৰ্জনী আঙুলি থিয় কৰি ইচাৰা কৰি থাকিব লাগে (হেহীহ মুছলিম হা/১৩৩৬, ১৩৩৮) আৰু বুঢ়া আঙুলি মধ্যমা আঙুলিৰ সতে মিলাই ঘূৰণীয়া আকৃতিৰ কৰি ধৰি থাকিব লাগে | এনেদৰে বহি ‘আত্মহিয়াতু’, ‘আল্লাহুমা চল্লি আলা’, ‘আল্লাহুমা বাৰিক আলা’ আৰু ‘আল্লাহুমা ইনি জ্বলামতু’ পঢ়িব লাগে (বুখাৰী হা/৮৩৫, মুছলিম হা/১৩৫৪) | এই সময়ত সোঁ হাতৰ তৰ্জনী আঙুলিৰ প্ৰতি দৃষ্টি ৰাখিব লাগে (নাচাঈ হা/১২৭৫, ১১৬০, পৃঃ ১/১৩০ আৰু ১/১৪২) |

(৮) চালাম :- দোৱা মাছুৰা ও অন্যান্য দোৱা পঢ়াৰ পিছত “আচ্ছালামু আলাইকুম ৰ-বাহমাতুল্লাহ” বুলি কৈ চালাম ফিৰাব লাগে, প্ৰথমে সোঁ ফালে আৰু পিছত বাওঁ ফালে (বুখাৰী হা/৮৩৪) | সোঁ ফালে চালাম ফিৰাওঁতে “ৰ-বাহমাতুল্লাহ”ৰ পিছত “ৰ-বাৰাকাতুল্হ” যোগ দিব পাৰি (হেহীহ আবু দাউদ হা/৯১৫, পৃঃ ১/১৪৩) | চালাম ফিৰোৱাৰ পিছত চালাত সমাপ্ত কৰি সশব্দে “আল্লাছ আকবৰ” এবাৰ কব লাগে (বুখাৰী হা/৮৪২, পৃঃ ১/১১৬), তাৰ পিছত “আচতাগ ফিৰুল্লাহ” তিনিবাৰ, আৰু “আল্লাহুমা আনতাচ-চালামু, ৰ-মিনকাচ্-চালামু তাবাৰাকতা যা জাল জালালি ৱাল ইকৰাম্” এবাৰ পঢ়িব লাগে (মুচলিম হা/১৩৬২, পৃঃ ১/২১৮) | ইমাম হলে মুক্তাদীৰ ফালে ঘূৰি লৈ জিকিৰ সমূহ পাঠ কৰিব (বুখাৰী হা/৮৪৪, পৃঃ ১/১১৭) | ফৰজ চালাতৰ চালাম ফিৰোৱাৰ পিছত একেলগে দুই হাত তুলি মোনাজাত কৰাৰ কোনো চহীহ দলীল নাই, বৰং এই সময়ত সশব্দে জিকিৰ (ছুনতী দোৱা বোৰ পঢ়াতো) কৰাটো ছুনত | মোনাজাত বা আল্লাহৰ ওচৰত বিশেষ ভাবে প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ স্থান হ’ল চালাত (চুৰা ‘বাকাৰাহ’ আয়াত ৪৫) |

ৱিতিৰ চালাত

ৱিতিৰ চালাত হ’ল ‘ছুনতে মুরাক্কাদা’ (ফিৰুছছ ছুনাহ ১/১৪৩, নাচাই হা/১৬৭৬), এই চালাত ঈশ্বাৰ চালাতৰ পিছৰ পৰা ফজৰৰ চালাতৰ আগলৈকে ছুনত ও নফল চালাতৰ শেষত আদায় কৰিব লাগে (ফিৰুছছ ছুনাহ ১/১৪৪) | ৱিতিৰ চালাত খুব ফজীলতপূৰ্ণ, বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাছ আলাইহি ৱাহাল্লাম)য়ে ঘৰত থকা সময়ত বা ভ্ৰমণত থকা অৱস্থাত ৱিতিৰ আৰু ফজৰৰ দুই ৰাকাত ছুনত কেতিয়াও এৰা নাছিল | ৱিতিৰ মানে ‘বেজোড়’, মূলতঃ এক ৰাকাত কাৰণ এক ৰাকাতেৰে বেজোড় কৰা হয় | বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাছ আলাইহি ৱাহাল্লাম)য়ে কৈছে – ৰাতিৰ নফল চালাত দুই দুই ৰাকাত হিচাপে পঢ়িবা আৰু ফজৰ হোৱাৰ আশংকা হলে এক ৰাকাত পঢ়িলে পূৰ্বৰ নফল চালাত ৱিতিৰত পৰিণত কৰিব (বুখাৰী হা/৯৯০, ৱিতিৰ অধ্যায়) | হজৰত আয়েছা (ৰাঃ)য়ে কৈছে – বাছুলুলাহ (চাল্লাল্লাছ আলাইহি ৱাহাল্লাম)য়ে এক ৰাকাত দ্বাৰা ৱিতিৰ কৰিছিল (ইবনু মাজাহ্, মিছকাত হা/১২৮৫) | ৱিতিৰ চালাত ১, ৩, ৫, ৭, ৯, ১১ আৰু ১৩ ৰাকাত হিচাপে পঢ়া যায় | চালাত পঢ়াৰ পদ্ধতি ওপৰত উল্লেখ কৰা দৰে মাথো ৩ ৰাকাত ও ৫ ৰাকাতত মাজত কোনো বৈঠক নাই অৰ্থাৎ একেবাৰতে পঢ়ি শেষ ৰাকাতত বৈঠক হব | সাত বা ন ৰাকাত পঢ়িলে ছয় আৰু আঠ ৰাকাতত প্ৰথম বৈঠক হব আৰু সপ্তম ও নবম ৰাকাতত শেষ বৈঠক হব | ৱিতিৰ পঢ়িব পাহৰি গলে বা টোপনি গলে, উঠাৰ লগে লগে বা মনত পৰাৰ লগে লগে আদায় কৰিব লাগে, ক্বাজা হলে ক্বাজা আদায় কৰিব লাগে | চাৰি খলিফা সহ অধিকাংশ চাহাবী, তাবেঈ তথা মুজতাহিদ ইমাম সকলে এক ৰাকাত ৱিতিৰ পঢ়িছিল (নাৰলুল আওত্বাৰ ৩/২৯৬) | ৱিতিৰ চালাত সম্পৰ্কে সমাজত প্ৰচলিত, এক ৰাকাতৰ কোনো চালাত নাই, ৱিতিৰ তিনি ৰাকাত পঢ়িবই লাগিব, ৱিতিৰ চালাত মগৰীবৰ চালাতৰ দৰে, তিনি ৰাকাত ৱিতিৰ ওপৰত উম্মতৰ ইজমা হৈছে ইত্যাদি কথাবোৰৰ শ্বৰীয়তত কোনো ভিত্তি নাই (মিৰকাত ৩/১৬০ – ১৬১, ১৭০ মিৰ’আত হা/১২৬২, ১২৬৪, ১২৭৩ ৰ ব্যাখ্যা দ্ৰষ্টব্য : ৪/২৬০ – ২৬২, ২৭৫)

বাহুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে কৈছে – তোমালোকে মগৰিবৰ চালাতৰ দৰে (মাজত বৈঠক কৰি) রিতিৰ চালাত আদায় নকৰিবা (দাৰাকুতনী হা/১৬৩৪-৩৫, চনদ ছহীহ) | উবাই ইবনু ক্বাব (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত, বাহুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে রিতিৰ তিন বাকাত চালাতৰ প্ৰথম বাকাতত চুৰা ‘আলা’, দ্বিতীয় বাকাতত চুৰা ‘কাফিবুন’ আৰু তৃতীয় বাকাতত চুৰা ‘ইখলাচ্’ পঢ়িছিল (মিছকাত হা/১২৬৯) |

রিতিৰ চালাতৰ শেষৰ বাকাতত ‘কুনূত’ পঢ়া হয়, ইয়াৰ অৰ্থ বিনশ্ৰ অনুৰোধ | কুনূত দুই প্ৰকাৰৰ – কুনূতে বাতেবাহ আৰু কুনূতে নাজেলাহ, প্ৰথমটো রিতিৰ চালাতৰ শেষ বাকাতত পঢ়া হয় আৰু দ্বিতীয়টো বিপদ আপদ বা কোনো জৰুৰী কাৰণত ফৰজ চালাতৰ শেষ বাকাতত পঢ়া হয় | রিতিৰ চালাতৰ কুনূতৰ বাবে হাদীছত বিশেষ দোৱা বৰ্ণনা কৰা আছে, এই কুনূত সদায়ে পঢ়িব পাৰি যদিও মাজে মাজে এৰি দিয়া ভাল, কাৰণ কুনূত পঢ়াটো ৰাজিব নহয় (আবু দাউদ, নাচাই, তিৰমিজী, মিছকাত হা/১২৯১ – ১২৯২ ‘কুনূত’ অধ্যায়) | দোৱা কুনূত বুকুৰ আগত বা পিছত দুয়ো সময়তে পঢ়িব পাৰি (মিছকাত হা/১২৮৯, ইবনু মাজাহ হা/১১৮৩-১১৮৪) | বুকুৰ পিছত কুনূত পঢ়াৰ সপক্ষে অধিক ৰাবী (বৰ্ণনাকাৰী) আছে আৰু তেওঁলোক স্মৃতিসম্পন্ন আছিল বাবে খোলাফায়ে ৰাশ্বিদিন সকলে এই আমল কৰিছিল (বায়হাকী ২/২০৮) | বুকুৰ পিছত পঢ়িলে দুই হাত উঠাই দোৱা কৰি কুনূত পঢ়িব লাগে (তুহফা ২/৫৬৬) | রিতিৰ শেষ বাকাতত পঢ়া দোৱা কুনূত : *আল্লাহুম্মাহ দিনী ফি মান হাদায়তা, ৰ-আ ফিনী ফি-মান আফায়তা, ৰ-তাবল্লানী ফি-মান তাবল্লায়তা, ৰ-বাৰিকলী ফি-মা আঅ’ত্বায়তা, ৰ-কিনী শ্বাবৰা মা কাজাইতা, ফাইন্নাকা তাক্বজী ৰলা যুকজা আলায়কা, ইন্নাহ লা যাজিল্লু মাঁও ৰ-লাইতা, ৰলা যা-ইজ্জু মান আ-দায়তা, তাবা-বাকতা ৰাব্বানা ৰতা আলাইতা ৰচাল্লাল্লা-হ আলান নাবী* (মিছকাত হা/১২৭৩, রিতিৰ অনুচ্ছেদ -৩৫) | বুকুৰ আগত কুনূত পঢ়িলে, শেষ হোৱাৰ পিছত “আল্লাহু আকব্বৰ” কৈ বুকুত যাব লাগে আৰু বুকুৰ পিছত পঢ়িলে চিজদাত যাব লাগে | রিতিৰ শেষ হোৱাৰ লগে লগে তিনিবাৰ সশব্দে “চুবহা-নাল মালিকিল কুদুচ” পঢ়িব লাগে, শেষৰ বাৰ টানি পঢ়িব লাগে (নাচাই হা/১৬৯৯, চনদ ছহীহ) | সচৰাচৰ বিতিৰ চালাতত “আল্লাহুম্মা ইন্না নাস্তা-ইনুকা” দোৱা কুনূত পঢ়াৰ হাদীছ যইফ (আবু দাউদ হা/৮৯, বায়হাকী ২/২১০) | এই দোৱাক ‘কুনূতে নাজেলাহ’ হিচাপে জনা যায় | যুদ্ধ, শত্ৰুৰ আক্ৰমণ আদি বিপদৰ সময়ত বা কাৰোবাৰ বাবে বিশেষ কল্যাণ কামনা কৰি আল্লাহৰ ওচৰত এই দোৱা কৰা হয় | ‘কুনূতে নাজেলাহ’ ফৰজৰ চালাতত বা প্ৰত্যেক ফৰজ চালাতত বুকুৰ পৰা উঠি ‘ৰাব্বানা লাকাল হামদ’ কোৱাৰ পিছত দুই হাত দাঙি সশব্দে পঢ়িব লাগে (মিছকাত হা/ ১২৮৮-৯০) | ‘কুনূতে নাজেলাহ’ৰ বাবে ৰচুলুল্লাহ (চাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰচাল্লাম)ৰ পৰা নিৰ্দিষ্ট ভাবে কোনো দোৱাৰ বৰ্ণনা কৰা নাই | রিতিৰ চালাত শেষ হোৱাৰ পিছত কেতিয়াবা বহি বহি দুই বাকাত নফল চালাত আদায় কৰাতো ভাল |

জুম্মাৰ চালাত

জুম্মা ফৰজ হয় ১ম হিজৰীত, হিজৰতৰ সময়ত ক্ৰোবা আবু মদীনাৰ মধ্যবৰ্তী বনু চালেম বিন আওফ গোত্রৰ ‘বানুনা’ উপত্যকাত সৰ্বপ্ৰথম বাছুলুল্লাহ (ছাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে জুম্মাৰ চালাত আদায় কৰিছিল (মিৰ’আত ২/২৮৮), য’ত ১০০ জন মুছল্লী আছিল । প্ৰত্যেক বয়স্ক পুৰুষ আবু জ্ঞান সম্পন্ন মুছলমানে জামাত সহ জুম্মাৰ চালাত আদায় কৰাতো ফৰজে আয়ন (ফিকছছ ছুনাহ ১/২২৫), তবে শিশু, গোলাম, বোগী, মুচাফিৰ, ও মহিলাৰ ওপৰত ফৰজ নহয় (মিছকাত হা/১৩৭৭) । দুজন মুছলমান লোক একেলগে থাকিলেও খুতবা সহ জুম্মাৰ চালাত আদায় কৰিব লাগে, খুতবা দিব নোৱাৰিলেও জুম্মাৰ দুই ৰাকাত চালাত আদায় কৰাতো জৰুৰী ।

(১) বাছুলুল্লাহ (ছাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)য়ে কৈছে – “হে মুছলমান সকল, আল্লাহে জুম্মাৰ দিনক সাপ্তাহিক ঈদৰ দন হিচাপে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিছে, সেয়ে সিদিনা মিচৱাক কৰা, গোচল কৰা আবু সুগন্ধী লগোৱা (মিছকাত হা/১৩৯৮, ‘চালাত’ অধ্যায় – ৪) । সেয়ে জুম্মাৰ দিনা সুন্দৰ ভাবে গোচল কৰি উত্তম পোছাক পিন্ধি আতৰ লগাই আগে ভাগে মছজিদ যাব লাগে (বুখাৰী, মিচকাত হা/১৩৮১) ।

(২) মছজিদত প্ৰবেশ কৰি সন্মুখৰ শাৰী খালি থাকিলে তাত গৈ বহাৰ আগতে দুই ৰাকাত ‘তা-হিয়াতুল মছজিদ’ৰ ছুনত চালাত পঢ়িব লাগে (মিছকাত হা/৭০৪) । দুনিয়াৰ সকলো ঘৰতকৈ আল্লাহৰ ঘৰ উত্তম, সেয়ে আল্লাহৰ আনুগত্য প্ৰকাশ কৰি চিজদা কৰাতো জৰুৰী, এনে কৰিলে আল্লাহৰ প্ৰতি সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰা হয়, নকৰিলে আল্লাহৰ ঘৰৰ প্ৰতি অসন্মান কৰা হয় আবু বাছুলুল্লাহ (ছাল্লাল্লাহু আলাইহি রাছাল্লাম)ৰ অবাধ্য হোৱা হয় ।

(৩) তাৰ পিছত খত্বীবে খুৎবা দিবলৈ মিম্বৰত বহাৰ আগলৈকে দুই দুই ৰাকাত হিচাপে যিমান ৰাকাত পাৰি নফল চালাত আদায় কৰিব লাগে (আবু দাউদ, মিচকাত হা/ ১৩৫৮, ৮৪, ৮৭) ।

(৪) খুৎবা আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে একান্তমনে খুৎবা শুনিব লাগে । খুৎবা চলি থকা অৱস্থাত মছজিদত আহি সোমালেও দুই ৰাকাত ‘তা-হিয়াতুল মছজিদ’ৰ চালাত আদায় কৰিহে খুৎবা শুনিব লাগে ।

(৫) এক হাদীছত উল্লেখ আছে যে যি ব্যক্তিয়ে বিনা কাৰণত তিনিটা জুম্মা ক্ষতি কৰে, সেই ব্যক্তি ‘মুনাফিক’ (ছহীহ আত-তাৰ্গীব হা/৭২৬-৭২৮) ।

(৬) এই দিনটোত খুৎবা দিবৰ বাবে ইমাম মিম্বৰত বহাৰ পৰা ফৰজ চালাত শেষ কৰি চালাম ফিৰোৱা সময়ৰ ভিতৰত এনে এক চমু সময় আছে, যি সময়ত বান্দাৰ দোৱা কবুল হয় (মিছকাত হা/১৩৫৭) ।

(৭) জুম্মাৰ দুটা খুৎবা দিয়া ছুনত, এটা খোতবা দিয়াৰ পিছত ক্ষণেক সময় বহিব লাগে, আকৌ উঠি দ্বিতীয় খুৎবা দিব লাগে । খুৎবা থিয় হৈ দিব লাগে আবু হাতত এডাল লাঠি থাকিব লাগে, প্ৰথম খুৎবাত হামদ, নাত ও

ফিৰাতৰ বাদে নছীহত কৰিব লাগে (নাচাই হা/১৪১৭) | দ্বিতীয় খুৎবাত হামদ ও দৰুদ সহ সকলো মুছলমানৰ বাবে দোৱা কৰিব লাগে (মিছকাত হা/১৪০৫) | মুছল্লী সকলে বুজি পোৱাকৈ মাতৃ ভাষাত খুৎবা দিয়া জৰুৰী |

(৮) জুম্মাৰ দুই ৰাকাত ফৰজ চালাতৰ পিছত ‘এহত্বিয়াতী জুম্মা’ বা ‘আখেৰী জোহৰ’ নামেৰে চাৰি ৰাকাত ছন্নত পঢ়াৰ কোনো দলীল নাই (ফিকছুছ ছুনহ ১/২২৭) | তবে মছজিদত পঢ়িলে চাৰি ৰাকাত আৰু ঘৰত পঢ়িলে দুই ৰাকাত ছন্নত পঢ়িব লাগে |

ঈদৰ চালাত

ঈদৰ চালাতৰ আজান বা ইকামত নাই, সকলো একগোট হৈ খোলা ময়দানত ইমামৰ পিছত দুই ৰাকাত চালাত আদায় কৰিব লাগে, তাৰ পিছতে ইমামে খুৎবা দিয়ে | খুৎবা দিওঁতে হাতত লাঠি থাকিব লাগে আৰু এটা খুৎবা হাদীছ সন্মত | খুৎবাৰ পিছত সকলোৱে মিলি হাত উঠাই দোৱা কৰাটো হাদীছ সন্মত নহয় | বৰষুণ বা আন কোনো ভয়ৰ কাৰণে মছজিদৰ ভিতৰত ঈদৰ চালাত আদায় কৰিব পাৰে | কিবা কাৰণত জামাত নাপালে অকলে বা জামাত নোপোৱা সকলোৱে এক লগ হৈ দুই ৰাকাত চালাত আদায় কৰিব | ঈদগাহত আহিব নোৱাৰিলে ঘৰতে পৰিয়ালৰ লোক সহ ঈদৰ দুই ৰাকাত চালাত আদায় কৰিব লাগে | জুম্মা আৰু ঈদ একেদিনত হলে, ঈদৰ চালাত পঢ়া সকলৰ বাবে জুম্মাৰ চালাত অপৰিহাৰ্য্য নহয়, তবে দুয়োটা পঢ়িলে, নিঃসন্দেহে চৰাব বেচি পাব |

ঈদৰ চালাত অতিৰিক্ত বাৰ তকবীৰ সহ পঢ়াতো ছন্নত | হজৰত আয়েছা (ৰাঃ)য়ে কৈছে – “ৰাছুলুল্লাহ (ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লাম)য়ে দুই ঈদৰ চালাতত প্ৰথম ৰাকাতত সাত তকবীৰ আৰু দ্বিতীয় ৰাকাতত পাঁচ তকবীৰ দিছিল, বুকুৰ দুই তকবীৰ আৰু তকবীৰে তাহবিমাৰ তকবীৰ বাদে (আবু দাউদ হা/১১৫০, ইবনে মাজাহ হা/১২৮০, চনদ চহীহ) | প্ৰথম ৰাকাতত তকবীৰে তাহবিমা আৰু ছানা পঢ়াৰ পিছত ধীৰে সুস্থিৰে ক্ষণ্তেক বিৰতিত সাত তকবীৰ দিব লাগে | তাৰ পিছতে ‘আউজুবিল্লাহ্-বিচমিল্লাহ্’ সহ ইমামে সশব্দে ছুৰা ‘ফাতিহা’ ও অন্য ছুৰা পাঠ কৰিব, মুত্তাদী সকলেও মনে মনে কেবল ছুৰা ‘ফাতিহা’হে পঢ়িব | অনুৰূপ ভাবে দ্বিতীয় ৰাকাতত থিয় হোৱাৰ পিছত ধীৰ সুস্থিৰে ক্ষণ্তেক বিৰতিত পাঁচবাৰকৈ তকবীৰ দি কেবল ‘বিচমিল্লাহ্’ সহ ছুৰা ফাতিহা ও অন্য ছুৰা পঢ়িব | মুত্তাদী সকলে এইবাৰো মনে মনে ছুৰা ‘ফাতিহা’ পঢ়িব | প্ৰতি তকবীৰত দুই হাত কান্ধ পৰ্য্যন্ত উঠাব আৰু বাওঁহাতৰ ওপৰত সোঁহাত থৈ বুকুৰ ওপৰত বান্ধিব | অতিৰিক্ত তকবীৰ ভুল হলে বা গণনাত ভুল হলে পুনৰ কব নালাগে বা ‘চহু চিজদা’ কৰিব

নালাগে (মিৰ'আত হা/১৪৫৭, পৃঃ ২/৩৪১) | চাৰি খলিফা ও মদীনাৰ সাতজন শ্ৰেষ্ঠ তাবেঈ ফক্বীহ ও খলিফা ওমৰ বিন আব্দুল আজিজ সহ প্ৰায় সকলো চাহাবী, তাবঈ, তিনি ইমাম, ও অন্যান্য শ্ৰেষ্ঠ ইমাম সকল তথা ইমাম আবু হানিফাৰ দুই প্ৰধান শিষ্য আবু ইউচুফ আবু মুহাম্মাদ (ৰঃ) য়ে বাৰ তকবীৰৰ ওপৰত আমল কৰিছিল | আমাৰ দেশৰ দুজন খ্যাতনামা হানফী বিদ্বান, আব্দুল হাই লক্ষ্ণৌবী আবু আনোৱাৰ শ্বাহ কাশ্মিৰী (ৰহঃ) বাৰ তকবীৰ সমৰ্থন কৰিছিল (মিৰ'আত ২/৩৩৮, ৩৪১) | প্ৰচলিত ছয় তকবীৰৰ সমৰ্থনত কোনো ছহীহ, যইফ বা মাৰফু হাদীছ নাই |

চফৰ বা ভ্ৰমণৰ চালাত

ভ্ৰমণৰত অৱস্থাত বা ভয়, শংকাৰ সময়ত চালাতত ক্বছৰ কৰাৰ অনুমতি আছে, চুৰা 'নিছা' আয়াত ১০১ | ক্বছৰ মানে কম অৰ্থাৎ চাৰি বাকাতৰ চালাত দুই বাকাত হিচাপে পঢ়াকে 'ক্বছৰ' কোৱা হয় | মক্কা বিজয়ৰ চফৰত বাছুলুলাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লামে ক্বছৰ সহিত চালাত আদায় কৰিছিল, মিছকাত হাদীছ ১৩৩৬ | শান্তিপূৰ্ণ চফৰত ক্বছৰ হব নে নহয় বুলি ওমৰ ফাৰুক ৰাঃ য়ে সোধা এক প্ৰশ্নৰ উত্তৰত বাছুলুলাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লামে জনাইছিল যে 'এয়া আল্লাহৰ ফালৰ পৰা তোমালোকৰ বাবে এক ছাদাক্বা (উপঢ়োকন), গতিকে তোমালোকে গ্ৰহণ কৰা', মিছকাত হাদীছ ১৩৩৫, 'চফৰৰ চালাত' অনুচ্ছেদ ৪১ | অবশ্যে চফৰ আল্লাহৰ আনুগত্যৰ হব লাগিব, গুনাহৰ চফৰ হব নালাগিব |

চফৰৰ দূৰত্ব সম্বন্ধে বিদ্বান সকলৰ মাজত মতভেদ দেখা যায়, এক মাইলৰ পৰা ৪৮ মাইল পৰ্য্যন্ত বিছ প্ৰকাৰৰ মন্তব্য আছে, পবিত্ৰ কোৰআনত দূৰত্বৰ কোনো ব্যাখ্যা দিয়া নাই | বাছুলুলাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাছাল্লামৰ ফালৰ পৰাও কোনো সীমাৰ নিৰ্দেশ দিয়া নাই, ইবনুল ক্বাইয়িম যা দুল মা'আদ ১ম খণ্ড পৃঃ ৪৬৩ | এটা কথাত বিদ্বান সকল একমত যে চফৰৰ নিয়তত ঘৰৰ পৰা ওলাই মহল্লাৰ ঘৰ সমূহ অতিক্ৰম কৰিলে ক্বছৰ হব, ফিকছ ছুন্নাহ ১ম খণ্ড পৃঃ ২১৩ | চফৰৰ ম্যাদ ধাৰ্য্য থাকিলেও ক্বছৰ কৰিব লাগে, যেতিয়া লৈকে স্থায়ী বসবাসৰ সংকল্প নলয়, সিদ্ধান্তহীন অৱস্থাত ১৯ দিনৰ বেচি হলেও ক্বছৰ কৰা যায় | স্থায়ী মুচাফিৰ যেনে, জাহাজ, বিমান, ট্ৰেন, বাচ আদিৰ চালক তথা কৰ্মচাৰীয়ে চফৰ অৱস্থাত সদায়ে চালাত ক্বছৰ কৰিব পাৰে আৰু দুই ৱক্তৰ চালাত জমা কৰি ক্বছৰ পঢ়িব পাৰে |

চফৰ অৱস্থাত দুই ৱক্তৰ চালাত জমা কৰি একেলগে পৃথক ইক্বামতত পঢ়িব পাৰি অৰ্থাৎ জোহৰ আৰু আচৰ তথা মগৰিব আৰু ঈশ্বা | এই দুই ৱক্তৰ চালাত জমা কৰি তাৰুদীম ও তাখীৰ দুই ভাগে পঢ়াৰ নিয়ম আছে | শেষৰ ৱক্তৰ চালাত আগৰ ৱক্তৰ চালাতৰ লগত একেলগে পঢ়াকে তাৰুদীম কোৱা হয় আৰু আগৰ ৱক্তৰ চালাত শেষৰ ৱক্তৰ লগত পঢ়াক তাখীৰ কোৱা হয় | মুকীম অৱস্থাত ভয়, শংকা বা তুফানৰ বাদে আন কোনো বিশেষ কাৰণত দুই ৱক্তৰ চালাত ক্বছৰ ও চূন্নত বাদ দি পৃথক ইক্বামতত একেলগে পঢ়িব পাৰি, উদাহৰণস্বৰূপে জোহৰ ও আচৰৰ পৃথক

ইক্ৰামতত চাৰি বাকাত চাৰি বাকাত, মুঠ আঠ বাকাত আৰু মগৰিব, ঈশ্বাৰ তিনি বাকাত, চাৰি বাকাত, মুঠ সাত বাকাত । চফৰ অৱস্থাত ৰাছুলুল্লাহ হাছল্লাল্লাহু আলাইহি ৰাছাল্লামে ছন্নত পঢ়া নাছিল, তৰে ৰিতিৰ, তাহাজ্জুদ আৰু ফজৰৰ ছন্নত বাদ দিয়া নাছিল ।

জানাজাৰ চালাত

প্ৰত্যেক মুচলিম আহলে ক্বিবলাৰ ওপৰত জানাজাৰ চালাত ‘ফৰজে কেফায়া’ (ইবনু মাজাহ হা/১৫২৬) অৰ্থাৎ মুছলমান সকলৰ কোনো এজনে জানাজা পঢ়িলে ফৰজ আদায় হৈ যাব, কিন্তু নপঢ়িলে সকলো দায়ী হব । অন্যান্য চালাতৰ দৰে জানাজাৰ চালাততো অজু, ক্বিবলা, শৰীৰ ঢকা ইত্যাদি চৰ্ত মানিব লাগে, পাৰ্থক্য মাথো ইয়াতে যে জানাজাৰ চালাতত বুকু, চিজদা নাই । জানাজাৰ চালাতত ৰাজিব ছয়টা : (১) থিয় হৈ চালাত আদায় কৰা, (২) চাৰি তকবীৰ দিয়া, (৩) ছুৰা ফাতিহা পাঠ কৰা, (৪) দৰুদ পাঠ কৰা, (৫) মৃতকৰ বাবে অন্তৰৰ পৰা দোৱা কৰা আৰু (৬) চালাম ফিবোৱা । ছন্নত পাঁচটা : (১) জামাত সহকাৰে চালাত আদায় কৰা, (২) কমপক্ষে তিনিটা শাৰী কৰা, (৩) মৃতক পুৰুষ হলে ইমাম বা অকলশৰীয়া মুছল্লী পুৰুষৰ মূৰৰ সমানে আৰু মহিলা হলে কঁকালৰ সমানে থিয় হব, (৪) ফাতিহাৰ উপৰি অন্য এটা ছুৰা ও হদীছত বৰ্ণিত দোৱা পাঠ কৰা, আৰু (৫) চালাতৰ পিছত শৰদেহ দফনৰ বাবে উঠাই নিয়া লৈকে থিয় হৈ থাকা (নাচাই হা/১৯৮৭, ৮৯) ।

জানাজাৰ চালাত চাৰি তকবীৰত পঢ়া হয় । প্ৰথমে মনে মনে জানাজাৰ নিয়ত কৰি ‘আল্লাহু আকবৰ্’ কৈ দুই হাত কান্ধ পৰ্য্যন্ত উঠাই বাওঁ হাতৰ ওপৰত সোঁ হাত থৈ বুকুৰ ওপৰত বান্ধিব ও আউজুবিল্লাহ বিচমিল্লাহ সহ ছুৰা ফাতিহা ও অন্য ছুৰা পঢ়িব, বুখাৰী হাদিছ ১৩৩৫, জানাজা অধ্যায় ২৩, অনুচ্ছেদ ৬৫ । তাৰ পিছত ২য় তকবীৰ দিব আৰু দৰুদে ইব্ৰাহিম পাঠ কৰিব, তাৰ পিছত ৩য় তকবীৰ দিব আৰু মৃতকৰ বাবে দোৱা পাঠ কৰিব । দোৱা পাঠ কৰা শেষ হলে চতুৰ্থ তকবীৰ দি চালাম ফিবাব, প্ৰথমে সোঁ ফালে আৰু পিছত বাওঁফালে, সোঁফালে এবাৰ চালাম ফিবোৱাও জায়েজ আছে । আনাচ, ইবনে ওমৰ, ইবনে আব্বাচ ৰাঃ সহ প্ৰমুখ চাহাবী সকলে প্ৰতি তকবীৰতে হাত উঠাইছিল । জানাজাৰ চালাত সশব্দে আৰু নীৰবে, দুই প্ৰকাৰে পঢ়িব পাৰি । ইমামে সশব্দে পঢ়িলে মুত্তাদী সকলে আউজুবিল্লাহ বিচমিল্লাহ সহ কেবল ছুৰা ফাতিহা ও দৰুদ সমূহ মনে মনে পঢ়িব । ইমামে নীৰবে পঢ়িলে মুত্তাদী সকলে ছুৰা ফাতিহা ও অন্য এটা ছুৰা তথা অন্যান্য দোৱা সমূহ পঢ়িব ।

জানাজাৰ পূৰ্বে কৰণীয় কাম হ’ল, মৃতকৰ ঋণ থাকিলে সেয়া পৰিশোধৰ ব্যৱস্থা কৰা, ইয়াৰ বাবে প্ৰয়োজন হলে মৃতকৰ সম্পত্তি বিক্ৰী কৰা বাঞ্ছনীয় । কোনো সম্পত্তি নাথাকিলে নিকটাত্মীয় বা সমাজে এই দায়িত্ব লব লাগে, মিছকাত হাদিছ ২৯১৩, ক্ৰয় বিক্ৰয় অধ্যায় ১১ ।

জানাজাৰ দোৱা : *আল্লাহুম্মাগ ফিবলি হাইয়ানা ৰা মাইয়েতেনা ৰা চাহিদিনা ৰা গা ইবিনা ৰা চাগিবিনা ৰা কাবিবিনা ৰা জাকাবিনা ৰ ওনচানা, আল্লাহুম্মা মান আহ য়ায়তাহ মিনা ফাআহ য়িহি আললাল ইচলামি ৰমান তাৱাফ*

ফায়তাহ্ মিনা ফাতাৱাহ্ ফাহ্ আল্লাল ই মানি, আল্লাহুমা লা তাহৰিম না আজৰাহ্ ৰলা তাফ তিনা বাঅ'দাহ্ / ইয়াৰ বাদেও জানাজাৰ অন্য দোৱাও আছে ।

মৃতক শিশু হলে চুৰা ফাতিহা, দৰুদ আৰু উপৰোক্ত দোৱা পাঠ কৰাৰ পিছত এই দোৱা পঢ়িব লাগে :

আল্লাহুমা জ আ'লহ্ লানা চালাফাওঁ ৰা ফাৰাত্বাওঁ ৰা যুখবাওঁ ৰা আজৰান ।

কোনো ব্যক্তিৰ মৃত্যুৰ আলামত দেখা পালে বোগীৰ কাষত বহি কলিমা ত্বইয়িবা 'লা ইলাহা ইল্লাল্লাহ' পঢ়োৱা উচিত, মিছকাত হাদিছ ১৬১৬, জানাজা অধ্যায় ৫, 'মুমূৰ্খ ব্যক্তিৰ কাষত কি কব লাগে' অনুচ্ছেদ ৩, যাতে উক্ত লোক জনে শীঘ্ৰে মুখস্থ বা স্মৰণ কৰি লব পাৰে আৰু তৌহিদৰ স্বীকৃতি বাচক এই কলিমাই হয়তো লোক জনক জানাতত নিব পাৰে । কাৰণ বাছুলুলাহ্ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰাছাল্লামে কৈছিল, যি ব্যক্তিৰ শেষ বাক্য 'লা ইলাহা ইল্লাল্লাহ' হ'ব সেই ব্যক্তি জানাতত প্ৰবেশ কৰিব, মিছকাত হাদিছ ১৬২১ । ইয়াকে তালফীন কৰা বুলি কোৱা হয় । এই সময়ত লোক জনক ক্ৰিবালা মুখী কৰিবলৈ বিছনা উত্তৰ মূৰা কৰাৰ কোনো চহীহ হাদীছ নাই । এই সময়ত মূৰৰ শিতানত বহি চুৰা 'ইয়াচিন' পাঠ কৰা হাদীছ 'যইফ' আৰু দাউদ, ইবনু মাজাহ, মিছকাত হাদিছ ১৬২২ । মৃত্যুৰ পিছত মৃতকৰ নিকটতম ব্যক্তিয়ে পঢ়িব লগা দোৱা : 'আল্লা হুমা আজিবনী ফী মুচিবাতী ৰা আখলিফলী খায়ৰাম মিনহা' মুচলিম, মিছকাত হাদিছ ১৬১৮ । এই সময়ত পঢ়িব লগা আন এক দোৱা, যিটো বাছুলুলাহ্ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰাছাল্লামে আৰু চালামাহ্ ৰাঃ ৰ বাবে পঢ়িছিল, 'আল্লা হুমাগফিৰ লাহ্ ৰাৰ ফাঅ' দাৰা জাতাহ্ ফিল মাহ্ দিইয়িনা ৰাখ লুফহ্ ফি আক্ৰিবিহী ফিল গা বিৰিনা, ৰাগ ফিৰ লানা ৰালাহ্ যা ৰাববাল আ লামিন; ৰাফচাহ্ লাহ্ ফি ক্বাবৰিহী ৰা নাওৱাৰ লাহ্ ফি হী', মিছকাত ১৬১৯ ।

অন্যান্য চালাত

অন্যান্য চালাতৰ ভিতৰত উল্লেখিত চালাত হ'ল, ইশ্বৰাক ও চাশতৰ চালাত, সূৰ্য্য ও চন্দ্ৰ গ্ৰহণৰ চালাত, চালাতুল ইস্তিচক্বা, চালাতুল হাজত, চালাতুল তওবাহ, চালাতুল ইস্তিখাৰা, আৰু চালাতুল তচবীহ । এই চালাত সমূহ সংক্ষেপে এনে ধৰণৰ :

সূৰ্য্যোদয়ৰ পিছতে প্ৰথম প্ৰহৰৰ আৰম্ভণিতে পঢ়া চালাতক 'ইশ্বৰাক', দ্বিপ্ৰহৰৰ আগতে পঢ়িলে 'চালাতুল যোহা' বা 'চাশত'ৰ চালাত কোৱা হয় । এই চালাত ঘৰত পঢ়া মুস্তাহাব আৰু আবশ্যকীয় বুলি ভবা উচিত নহয়, ৰাকাতৰ সংখ্যা ২, ৪, ৮ আৰু ১২ ।

সূৰ্য্য ও চন্দ্ৰ গ্ৰহণৰ সময়ত পঢ়া দুই ৰাকাত নফল চালাতকে চালাতুল 'কুচুফ' ও 'খুচুফ' কোৱা হয় । এই চালাতত প্ৰতি ৰাকাতত বুকু দুবাৰ কৰিব লাগে, চুৰা ফাতিহা ও দীৰ্ঘ ক্ৰিবাতে পঢ়াৰ পিছত বুকুত গৈ দীৰ্ঘ বুকু কৰি উঠাৰ

পিছত পুনৰ আগতকৈ কম দৈৰ্ঘ্যৰ ফ্ৰিৰাত পাঠ কৰি পুনৰ বুকুত যাব লাগে । বুকুৰ পৰা উঠি চিজদা কৰি পুনৰ প্ৰথম বাকাতৰ দৰে দ্বিতীয় বাকাত পঢ়িব লাগে । এই চালাত জামাতত পঢ়ি শেষত খুৎবা দিব লাগে ।

খৰাং বা অনাবৃষ্টিৰ সময়ত আল্লাহৰ ওচৰত বিশেষ পদ্ধতিত সহায় বিচাৰি পঢ়া চালাতকে ‘চালাতুল ইস্তিচকা’ কোৱা হয় । মলিন ও পৰিচ্ছন্ন পোচাক পিন্ধি গাত চাদৰ লৈ সূৰ্য্যোদয়ৰ লগে লগে ময়দানত গৈ ঈদৰ চালাতৰ দৰে আজান, ইকামত অবিহনে জামাতত দুই বাকাত চালাত আদায় কৰিব লাগে । চালাতৰ শেষত আল্লাহৰ প্ৰশংসা কৰি ও বাছুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লামৰ ওপৰত দৰুদ পাঠ কৰি মুছল্লীৰ সন্মুখত ইস্তিচকাৰ গুৰুত্ব সম্পৰ্কে সংক্ষিপ্ত খুৎবা দিব লাগে । তাৰ পিছত ফ্ৰিবলা মুখী হৈ থিয় হৈ গাৰ চাদৰ উল্টাব, অৰ্থাৎ চাদৰৰ তলৰ অংশ ওপৰলৈ দিব আৰু বাওঁফালৰ অংশ সোঁ ফালে দিব, দুই হাত নিজৰ চেহেৰাৰ সমানে দাঙি দোৱা পঢ়িব লাগে : *আলহামদু লিল্লাহি ৱাক্বিল আলামিন, আৰ ৱাহমানিৰ ৱাহিম, মা লিকিয়াও মিদ্দিন । লা ইলাহা ইল্লাল্লাহু ইয়াফ্’আলু মা য়ুৰ্বিদু, আল্লাহুমা আনতাল্লাহু লা ইলাহা ইল্লা আনতা । আনতাল গানিইয়ু ৱা নাহনুল ফুৰ্কাৰা উ । আনঝিল আলায়নাল গায়ছা ৱাজ আল মা আনৱালতা কুওৱাতাও ৱা বালা গান ইলা হীন ।* আন এক পদ্ধতিত খুৎবা প্ৰথমে দি দুই বাকাত চালাত আগৰ দৰে আদায় কৰি দোৱা কৰিব লাগে ।

চালাতুল হাজত হ’ল বিশেষ কোনো বৈধ চাহিদা পূৰণৰ বাবে আদায় কৰা দুই বাকাত নফল চালাত । চালাতৰ শেষত বৈঠকত তাস্বাহুদ পঢ়াৰ পিছত চালাম ফিৰোৱাৰ আগতে নিজৰ প্ৰয়োজনীয় বিষয়টিৰ কথা নিয়তৰ মাজত এই দোৱা পঢ়িব লাগে, ‘*আল্লা হুমা ৱাব্বানা আতিনা ফিদ্দনয়া হাচানাতাওঁ ৱ ফিল আ খিৰাতী হাচানাতাওঁ ৱকিনা আজাবান নাৰ’* ।

আল্লাহৰ ওচৰত অনুতপ্ত হৈ ক্ষমা প্ৰাৰ্থনাৰ বাবে বিশেষ ভাবে আদায় কৰা দুই বাকাত নফল চালাতকে ‘চালাতুল তওবাহ্’ কোৱা হয়, বৈঠকত তাস্বাহুদ পঢ়াৰ পিছত চালাম ফিৰোৱাৰ আগতে এই দোৱা পঢ়িব লাগে, ‘*আস্তাগ ফিৰুল্লাহাল লাজি লা ইলাহা ইল্লা হোৱাল হাইয়ুল কাইয়ুমু ৱা তুবু ইলাইহি’* ।

ভবিষ্যতে কৰিব লগা কোনো কাম মংগল হোৱাৰ উদ্দেশ্যে আল্লাহৰ পৰা ইংগিত পোৱাৰ কাৰণে আদায় কৰা দুই বাকাত চালাতকে ‘চালাতুল ইস্তেখাৰাহ্’ কোৱা হয়, এই চালাতত পঢ়িব লগা দোৱা, ‘*আল্লা হুমা ইনী আস্তাখীৰুকা বি’ইলমিকা ৱা আস্তাকদিৰুকা বি কুদৰাতিকা, ৱা আচ আলুকা মিন ফাজ লিকাল আজিম । ফা ইমাকা তাক্ব দিবু ৱলা আফদিৰু ৱা তাঅ’লামু ৱলা আঅ’লামু ৱা আস্তা আল্লা মুল গুয়ুব, আল্লাহুমা ইন কুনতা তাঅ’লামু আনা হা জাল আমৰা খায়বুল লী ফী দ্বীনী ৱা মাঅ’ আ শ্বি ৱা আ’ কিবাতি আমৰি, ফাক্দিৰহু লী ৱয়াচ চিবহু লী, চুমা বাৰিক লী ফীহি । ৱা ইন কুনতা তাঅ’লামু আনা হা জাল আমৰা শ্বাৰ বুল লী ফী দ্বীনী ৱমাঅ’ আশ্বি ৱআ ফিবাতি আমৰী, ফাহৰিফহু আনী ৱাহৰিফনী আনহু, ৱাক্দিৰ লিয়াল খায়বা হায়ছু কা না চুমা আৰজিনী বিহী’* । ‘*হা জাল আমৰা*’ৰ ঠাইত কামটো

বিষয়ে উল্লেখ কৰিব লাগে, এই দোৱা পঢ়াৰ সময়ৰ বিষয়ে দুটা মত দেখা যায় । জাৰেৰ বাঃ দ্বাৰা বৰ্ণিত বুখাৰী হদীছত উল্লেখ থকা মতে চালাম ফিৰোৱাৰ পিছতে পঢ়িব লাগে আনহাতে আবু দাউদত উল্লেখ থকা মতে চালাতৰ মাজতে পঢ়িব লাগে । অন্যান্য ছহীহ হদীছত উল্লেখ থকা অনুযায়ী ৰাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰাছাল্লামে বিশেষ দোৱা সমূহ চালাতৰ মাজতে, বিশেষকৈ চিজদাত আবু শেষ বৈঠকত তাশ্বাহদ শেষ কৰাৰ পিছত চালাম ফিৰোৱাৰ আগতে পঢ়িছিল । সেই হিচাপে ইস্তেখাৰাৰ দোৱাও শেষ বৈঠকত ধীৰে সুস্থিৰে কৰিব পাৰে । চালাম ফিৰোৱাৰ পিছত কৰিলে পলম নকৰি প্ৰথমে হামদ আবু দৰুদ পঢ়ি দুই হাত উঠাই দোৱা কৰিব লাগে ।

চালাতত তচবীহ চালাত সম্পৰ্কে কোনো ছহীহ হদীছ বৰ্ণিত হোৱা নাই । চৌদী আৰবৰ স্থায়ী ফটোৱা কমিটি ‘লাজনা দায়েমাহ্’ এই চালাতক বিদাত আখ্যা দি ফটোৱা দিছে । কোনো কোনো আল্লামাই এই চালাতৰ সপক্ষে মত দিলেও এনে বিতৰ্কিত ও সন্দেহযুক্ত ভিত্তিৰ ওপৰত ইবাদত নকৰাই মংগল ।

চালাতৰ বুকুন, ৰাজিব, চন্নত আদি

বুকুন মানে স্তম্ভ বা অপৰিহাৰ্য্য বিষয়, যিটো ইচ্ছাকৃত বা ভুলক্রমে এৰি দিলে চালাত বাতিল হৈ যায় । চালাতৰ বুকুন ৭ (সাত) টা, যেনে :

ক্বিয়াম বা থিয় হোৱা : ছুৰা ‘বাকাৰা’ৰ ২৩৮ নং আয়াতত আল্লাহে কৈছে, তোমালোক আল্লাহৰ কাৰণে একনিষ্ঠ ভাবে থিয় হোৱা ।

তকবীৰে তহৰিমা : ‘আল্লাহু আকবৰ’ বুলি কৈ দুই হাত কান্ধ বা কাণ পৰ্য্যন্ত দাঙি বুকুৰ ওপৰত বান্ধা । আল্লাহে ছুৰা ‘মুদ্দাচ্ছিৰ’ৰ ৩ নং আয়াতত কৈছে, তোমাৰ প্ৰভুৰ কাৰণে তকবীৰ দিয়া অৰ্থাত তেখেতৰ প্ৰভুত্ব ঘোষণা কৰা । ৰচুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰচাল্লামে কৈছে, তকবীৰে তহৰিমাৰ লগে লগে চালাতৰ মাজত দুনিয়াবী কথা চিন্তা হাৰাম হয় আবু চালাম ফিৰোৱাৰ মাধ্যমত হালাল হয়, মিচকাত ৩১২ ।

ছুৰা ফাতিহা পাঠ : ৰাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰাছাল্লামে কৈছে, ছুৰা ফাতিহা নপঢ়া ব্যক্তিৰ চালাত শুদ্ধ নহয়, মিছকাত ৮২২, চালাত অধ্যায় ৪ ।

বুকু ও চিজদা কৰা : আল্লাহে ছুৰা ‘হজ্জ্’ৰ ৭৭ নং আয়াতত কৈছে, হে মুমিন সকল তোমালোকে বুকু কৰা আবু চিজদা কৰা ।

ধীৰ স্থিৰে চালাত আদায় কৰা : আবু হুৰাইৰা (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত, এজন ব্যক্তিয়ে মহজিদত প্ৰবেশ কৰি চালাত আদায় কৰাৰ পিছত ৰাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৰাছাল্লামক চালাম দিয়াত তেখেতে (হঃ) চালামৰ উত্তৰ দি মানুহ জনক পুনৰ

চালাত আদায় কৰিব কলে, কাৰণ তেওঁৰ চালাত আদায় হোৱা নাছিল । এনেদৰে মানুহ জনে তিনিবাৰ চালাত আদায় কৰিলে আৰু প্ৰত্যেক বাৰেই বাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লামে তেওঁক পুনৰ চালাত আদায় কৰিব কয় । অৱশেষত মানুহ জনে আল্লাহৰ কচম খাই কলে তেওঁ আৰু সুন্দৰ ভাবে চালাত আদায় কৰিব নাজানে আৰু শিকাই দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে । তেতিয়া বাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লামে তেওঁক ধীৰ –স্থিৰ ভাবে চালাত আদায় কৰাৰ শিক্ষা দিয়ে, মিছকাত, ৭৯০, চালাতৰ বিবৰণ, অনুচ্ছেদ ১০ ।

শেষ বৈঠক : হজৰত উম্মে চালমা (ৰাঃ) কৈছে, বাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লামৰ সময়ত মহিলা সকলে জামাতত ফৰজ চালাতৰ চালাম ফিবোৱাৰ পিছতে উঠি গৈছিল, বাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম তথা পুৰুষ মুছল্লী সকলে কিছু সময় বহি থাকিছিল । বাছুলুল্লাহ ছাল্লাল্লাহু আলাইহি ৱাহ্বাল্লাম থিয় হোৱাৰ পিছত হে তেওঁলোক থিয় হৈছিল, বুখাৰী, মিছকাত ৯৪৮ । ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰমাণ হয় যে শেষ বৈঠকত বহা আৰু চালাম ফিবোৱাই সেই সময়ৰ নিয়মিত ছন্নত আছিল ।

কঠিন অসুখ বা কোনো কাৰণত অপাৰগ হৈ উপৰোক্ত বুকুন সমূহ আদায় কৰা সম্ভব নহলে, বহি, শুই বা ইংগিতত চালাত আদায় কৰিব লাগিব, কাৰণ জ্ঞান থকা অৱস্থাত চালাতৰ মাফ নাই ।

চালাতৰ ৱাজিব ৮ (আঠ) টা, যি কেইটাৰ যি কোনো এটা ইচ্ছাকৃত ভাবে এৰি দিলে চালাত বাতিল হয় কিন্তু ভুলক্ৰমে এৰিলে ‘চহ্ চিজদা’ দিব লাগে । ৱাজিব আঠ টা এনে ধৰণৰ :

১. ‘তকবীৰে তহৰিমা’ বাদে আন তকবীৰ সমূহ কোৱা, মিছকাত, ৭৯৯,
২. বুকুত তচবীহ পঢ়া, মিছকাত ৮৮১,
৩. বুকুৰ পৰা উঠোতে ‘চামি আল্লাহ্ লিমান হামিদাহ্’ কোৱা, মিছকাত ৮৭০, ৭৪, ৭৫,
৪. বুকুৰ পৰা উঠাৰ পিছত ‘ৰাব্বানা লাকাল হামদ’ বা ‘আল্লাহুমা ৰাব্বানা লাকাল হামদ পঢ়া, বুখাৰী ৭৩২ ৰ পৰা ৭৩৫,
৫. চিজদাত তচবীহ পঢ়া মিছকাত ৮৮১,
৬. দুই চিজদাৰ মাজত স্থিৰ হৈ বহি দোৱা পঢ়া, ইবনু মাজাহ ৮৯৭, আবু দাউদ ৮৫০,
৭. প্ৰথম বৈঠকত বহি তাচাহুদ পঢ়া, মিছকাত ৯০৯,
৮. চালামৰ মাধ্যমত চালাত শেষ কৰা, মিছকাত ৩১২ ।

চালাতৰ ফৰজ ও ৱাজিব বাদ দি বাকী সকলো ছন্নত, কিছু সংখ্যক ছন্নত এনে ধৰণৰ : ১. জুম্মাৰ ফৰজ চালাত বাদে দিনৰ সকলো চালাত নিৰবে পঢ়া আৰু ৰাতিৰ ফৰজ চালাত সশব্দে পঢ়া, ২. প্ৰথম ৰাকাতত ছুৰা ফাতিহাৰ পূৰ্বে

মনে মনে আউজুবিল্লাহ – বিচমিল্লাহ পঢ়া আৰু ফাতিহাৰ পিছত ছুৰাৰ পূৰ্বে বিচমিল্লাহ পাঠ কৰা, ৩. চালাতত পঢ়িব লগা সকলো দোৱা পাঠ কৰা, ৪. বুকুৰ ওপৰত দুই হাত বান্ধা, ৫. ৰাফ্'উল ইয়াদায়েন কৰা, ৬. ছুৰা ফাতিহাৰ পিছত সশব্দে আমিন কোৱা, ৭. চিজদাত যোৱাৰ সময়ত হাত আগতে মাটিত ৰখা, ৮. দ্বিতীয় ও চতুৰ্থ ৰাকাতৰ বাবে চিজদাৰ পৰা থিয় হওঁতে ক্ষণেক সময় বহি থিয় হোৱা, ৯. থিয় হোৱা সময়ত দুই হাত মুঠি মাৰি মাটিত ভৰ দি থিয় হোৱা, ১০. দৃষ্টি চিজদাৰ স্থানত ৰখা, ১১. তাশ্বাহুদ পঢ়া সময়ত সোঁ হাতৰ বুঢ়া আঙুলি মধ্যমা আঙুলিৰ সতে লগাই ঘূৰণীয়া কৰি মুঠিমাৰি তৰ্জনী আঙুলি থিয় কৰি লৰাই থকা, ১২. বুকু ও চিজদাত তচবীহ এবাৰতকৈ বেচি পঢ়া, ১৩. বুকুৰ পৰা উঠাৰ পিছত 'ৰাব্বানা লাকাল হামদ'ৰ লগত অতিৰিক্ত ভাবে 'হামদান কাচিবান তয়িবান মুবাৰাকান ফিহ' পাঠ কৰা, ১৪. চিজদাত দুই হাতৰ আঙুলি মিলাই ৰখা, ১৫. বুকুত দুই হাতৰ আঙুলি ফাঁক ৰখা, ১৬. তাশ্বাহুদ পঢ়া সময়ত দুই হাতৰ আঙুলি কিবলা মুখী কৰি স্বাভাবিক ভাবে ৰখা, ১৭. চিজদাত দুই ভৰি থিয় কৰি গোৰোহা দুটা মিলাই ৰখা, ১৮. থিয় হৈ থকা অৱস্থাত দুই ভৰিৰ স্বাভাবিক দূৰত্ব (দুই কান্ধৰ সমান) ৰখা, ১৯. জামাতত কাষৰ মুছল্লীৰ কান্ধৰ লগত কান্ধ আৰু ভৰিৰ লগত ভৰি মিলাই ৰখা, ২০. শেষ তাশ্বাহুদত বাওঁ ভৰি সোঁ ভৰিৰ তলেদি পাৰ কৰি নিতম্বৰ ওপৰত বহা আৰু প্ৰথম তাশ্বাহুদত বাওঁভৰিৰ পতাৰ ওপৰত বহা ।

চহু চিজদা

চালাতত ভুলক্রমে ৰাজিব এৰি দিলে শেষ বৈঠকৰ তাশ্বাহুদ পঢ়াৰ শেষত চালাম ফিবোৱাৰ পূৰ্বে 'চহু চিজদা' দিব লাগে । ৰাকাতৰ গণনা ভুল হলে বা সন্দেহ হলে বা কম বেচি হলে বা প্ৰথম বৈঠকত নবহি থিয় হৈ গলে ইত্যাদি কাৰণত তথা মুক্তদীৰ মাধ্যমত ভুল সংশোধন কৰিলে 'চহু চিজদা' আবশ্যিক হয় ।

নিয়ম : ১. চালাত পঢ়ি থকা অৱস্থাত ইমামে নিজৰ ভুলৰ বিষয়ে নিশ্চিত হলে বা মুক্তদীয়ে লোকমা দি জনালে শেষ বৈঠকত তাশ্বাহুদ পঢ়াৰ পিছত তকবীৰ দি দুটা চিজদা একেলগে দিয়াৰ পিছত চালাম ফিবাব, মিছকাত ১০১৮, 'চহু' অনুচ্ছেদ ।

২. যদি ৰাকাত বেচি পঢ়ি চালাম ফিবোৱাৰ পিছত ভুল ধৰা পৰে, তেতিয়াও আগৰ দৰে তকবীৰ দি চহু চিজদা কৰি চালাম ফিবাব, মিছকাত ১০১৬, চালাত অধ্যায় ৪, 'চহু' অনুচ্ছেদ ২০ ।

৩. যদি ৰাকাত কম পঢ়ি চালাম ফিবাই দিয়ে, তেতিয়া তকবীৰ দি থিয় হৈ ৰাকাত সম্পূৰ্ণ কৰি চালাত আদায় কৰি চালাম ফিবাব, তাৰ পিছত তকবীৰ সহ দুটা 'চহু চিজদা' দি পুনৰ চালাম ফিবাব, মুত্তাফাৰু আলাইহু, মিছকাত ১০১৭ ।

৪. চালাতৰ কম-বেচি হলে চালাম ফিবোৱাৰ আগত বা পিছত দুটা 'চহু চিজদা' দিব লাগে, মুছলিম ১২৮৭, চহু অনুচ্ছেদ ১৯ ।

মুঠ কথা 'চহু চিজদা' চালাম ফিবোৱাৰ পূৰ্বে বা পাছত দুই ভাবে জায়েজ আছে, কিন্তু তাশ্বাহুদ পঢ়ি কেবল সোঁ ফালে চালাম ফিবাই দুটা চহু চিজদা দি পুনৰ তাচাহুদ ও দৰুদ পঢ়ি দুয়োফালে চালাম ফিবোৱাৰ প্ৰচলিত প্ৰথাৰ

কোনো ভিত্তি নাই, মিৰাতুল মাফাতীহ ২য় খণ্ড পৃঃ ৩২, ৩৩, ৩য় খণ্ড পৃঃ ৪০৭, হাদিছ নম্বৰ ১০২৪ ৰ আলোচনা দ্রষ্টব্য
| চহু চিজদাৰ পিছত তাশ্বাহুদ পঢ়াৰ বিষয়ে ইমৰান বিন হুছাইন (ৰাঃ) দ্বাৰা বৰ্ণিত হদীছটি যইফ, আবু দাউদ, ইবৰাউল
গালীল, হাদিছ ৪০৩, ২য় খণ্ড পৃঃ ১২৮, ১২৯ |

ইমামৰ ভুল হলে পুৰুষ মুক্তদীয়ে সশব্দে ‘চুবহান আল্লাহ’ বুলি কৈ আবু মহিলা মুক্তদীয়ে হাতেৰে চাপৰি
বজাই লোকমা দিব লাগে |

+++++

